محمد اقبال وزیري ۲۰۱۷/۰۱/۱۰

پوهاند ډاکټر کاکړ د دې نړۍ نه سترګې پټې کړې

په خواشینۍ سره مو خبر تر لاسه کړ پوهاند ډاکټر محمد حسن کاکړ د هغې ناروغۍ له کبله چې ور پېښه وه د ۸۸ کلنو په منګ د امریکا متحده ایالاتو په کالیفورنیا ایالت کې د وطن نه لیرې د مهاجرت او مسافرۍ په شرایطو کې د فاني نړۍ نه سترګې پټې کړې اروا دې ښاده وي. زه د کاکړ درنې کورنۍ، خپلوانو او دوستانو ته د ده د مړینې له کبله تسلي وړاندې کوم. د دغه نومیالي تاریخ پوه مړینه د ګران هېواد افغانستان او د هغه د خلکو له پاره یوه ستره ضایعه ده او فکر کوم چې ډېر وخت به ونیسي چې د افغانستان په تاریخ لیکنه کې هغه تشه چې د پوهاند کاکړ د مړینې له امله منځ ته راغله، ډکه شي.

کاکړ د خپل وطن اوخلکو سره ژوره مینه درلوده. د دغې مینې له کبله پوهاند کاکړ خپل ټول شعوري ژوند د ګران وطن او خلکو چوپړ ته وقف کړ. څنګه چې نوموړی د یوې خوا د لوړ استعداد خاوند او د بلې خوا یو زیارکښ انسان و، ده وکولی شول افغانانو ته داسې تاریخي علمي آثار په نیکات پریږدي چې اوسني او راتلونکي نسلونه به نه یوازې ورباندې ویاړي، بلکې د هغو په مرسته به خپل تېر مهال وپېژني، د هېواد اوسنی حالت به په خلاصو سترګو ووینې او د هېواد راتلونکې ودې لپاره به د دوی لاره رڼا کړي.

کاکړ د یوه پرهېز ګار او اصولي شخصیت په توګه خپلې تاریخي او نورې لیکنې د کره او سمو مالوماتو پر بنسټ کښلې او د شخصي، قومي، ملي او سیاسي ملاحظاتو نه یې ځان ګوښه ساتلی و. د کاکړ ځانګړتیا دا وه چې ده په تاریخ کې د ډاکټرۍ په کچه اکاډیمیکې زده کړې کړې او دې زده کړو ده ته دا توان ورکړ چې د افغانستان تاریخ د تاریخ لیکنې د علمي میتود پر بنسټ په یوه سیستم کې راولي. ده په خپلو ژورو تاریخي او علمي لیکنو سره افغانانو ته تل پاتې چوپړ کړی دی. له دې کبله نوموړی نه یوازې زموږ په هېواد کې بلکې په سیمه اونړۍ کې یو پېژندل شوی تاریخي او علمي شخصیت دی نو ځکه به تل ژوندی وي.

محمد حسن کاکړ په ۱۹۲۹ ز کال کې د لغمان د ښکلي ولایت د الیشنګ درې د پلوټې په کلي کې د میرزا فضل الحق کاکړ په کور کې زیږېدلی دی. د دې ماشوم لا کال نه و پوره شوی چې پلار یې مړ شو او د خپلې پټمنې او مهربانې مور «خاتمه نیازي» په غېږ کې لوېده. دی تنکی ځوان و چې خپلې خوږې مور یې د فاني نړۍ نه سترګې پټې کړې او د مورنۍ مینې نه هم بې برخې شو.

دغه یتیم ماشوم خپلې زده کړې د تېرګړیو په لوی جومات کې پیل او بیا یې د قلعه السراج په ښوونځي کې چې د کلي نه لیرې پروت و دوام ورکړ. ده تر نهم ټولګي پورې زده کړې په لغمان کې پای ته ورسولې او بیا کندهار ته لاړ او هلته یې یو کال خپلې زده کړې د احمد شاه بابا په لیسې کې وکړې او د خپل نیایي اروابناد عبدالمقیم نیازي په کور کې اوسېده. کاکړ دوه کاله خپلې زده کړې د کابل په دارالمعلمین کې وکړې او په ۱۹۵۰ کال کې د غازي لیسې نه په لومړۍ درجه بریالی شو. نوموړی په ۱۹۵۳ کال کې د کابل پوهنتون د ادبیاتو په پوهنځي کې شامل او په ۱۹۵۷ کال کې د دې پوهنځي د تاریخ د څانګې نه فارغ او په لومړۍ درجه بریالی شو. کاکړ د ادبیاتو د پوهنځي د فارغېدو وروسته په پښتو ټولنه کې مسلکي غړی او د کابل مجلې چلوونکی وټاکل شو. برسېره پردې ده د ادبیاتو په پوهنځي کې زده کړیالو ته درس هم ورکاوه.

محمد حسن کاکړ لا زده کړیال و چې د مایکل سټیوارټ کتاب «د برېتاني سیاسي سیستم» یې د انګلیسي ژبې نه په پښتو وژباړه چې د دغه خدمت په خاطر په ۱۹۵۷ کال کې د ابن سینا جایزه ورکړل شوه. ده د «ماکسیم ګورکي د ادبیاتو په اړه» کتاب د انګلیسي نه په پښتو وژباړه چې پښتو ټولنې له خوا په ۱۹۶۹ کال کې خپور شو. کاکړ په ۱۹۵۸ کال کې د یوه رسمي هیئت د غړي په توګه شوروي اتحاد او په بل کال امریکې ته سفرونه وکړل. نوموړی په ۱۹۶۱ کال کې د ډاکټر علي احمد پوپل په پاملرنې د لوړو زده کړو لپاره لندن ته واستول شو. هلته یې لومړی د کابل پوهنتون شهادتنامه د لندن د پوهنتون د لسانس اندوله کړه او بیا یې د امیر عبدارحمن واکمني وخېړله او ماسټري ډپلوم یې لاسته راوړ چې په ۱۹۷۱ کال کې «د افغانستان ننني سیاسي انکشافات» په نوم په لاهور کې چاپ شو.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

محمد حسن کاکړ په ۱۹۶۸ کال کې د لندن نه هېواد ته راستون او د کابل په پوهنتون کې د تاریخ د استاد په توګه دنده پیل کړه. ده د تدریس په جریان کې دوه کتابونه: «دموکراسی در جهان امروز» او «تاریخ څه ته وایي؟» د انګلیسي نه په ترتیب سره په دری او پښتو وژباړل چې وروستی یې د کابل پوهنتون له خوا په ۱۹۷۰ کال کې خپور شو. نوموړي همدارنګه د سدني پینټر کتاب چې «د منځنیو پېړیو اروپا» نومیږي وژباړه چې تر اوسه چاپ شوی نه دی. کاکړ په ۱۹۷۲ کال کې د نورو زده کړو لپاره د فولبرایټ په سکالرشیپ د امریکا متحده ایالاتو ته لاړ او د پرنسټن په پوهنتون کې یې د امیر عبدالرحمن په دورې نوره څېړنه پیل کړه او په ۱۹۷۵ کال کې یې هغه د هارورډ په پوهنتون کې بشپړه کړه چې په ۱۹۷۹ کال کې د ډاکټری تېزس «د امیر عبد الرحمن په واکمني کې حکومت او ټولنه» د امریکې د تکزاس د پوهنتون له خوا خپور شو. نوموړي په دغه اثر سره د لندن د پوهنتون نه د ډاکټرۍ شهادتنامه تر لاسه کړه او په ۱۹۷۶ کال کې وطن ته راستون او د کابل په پوهنتون کې د تاریخ د استاد په توګه خپلې دندې ته دوام ورکړ. نوموړی په ۱۹۸۱ کال کې د پوهاند درجې ته ورسېد. په دې مهال د کابل پوهنتون له خوا د ده څېړنیز اثر «افغان، افغانستان و مختصری از کوشش های افغان برای تاسیس دولت در هندوستان، ایران و افغانستان» په ۱۹۷۸ کال کې د کابل پوهنتون له خوا خپور شو. دغه اثر دوه ځله د وفا له خوا خپور شوی دی.

پوهاند ډاکټر محمد حسن کاکړ په افغانستان باندې د شوروي اتحاد د یرغل وروسته د شورویانو او پرچمي رژیم پر ضد د سیاسي فعالیت له کبله بندي شو چې د نړیوال فشار په وړاندې د کابل رژیم اړ شو چې د پنځه کاله بند وروسته نوموړی ایله کړي. دی د بند نه د ایله کېدو وروسته بېرته په پوهنتون کې استاد شو، خو د همدغه کال په پای کې له خپلې کورنۍ سره پېښور ته لاړ او هلته یې د افغانانو په جهاد کې خپل قلمي ځواک په ډېر قوت سره وکاراوه. په ۱۹۸۹ کال کې دی د خپلې کورنۍ سره یوځای د امریکا متحده ایالاتو ته لاړ او د کالیفورنیا د ایالت په کانکرډ ښار کې ژوند پیل کړ.

پوهاند ډاکټر کاکړ په ۱۹۹۰ کال کې د هغه غورځنګ غړی او بیا مشر شو چې موخه یې د لویې جرګې له لارې د افغانستان د مسلې حل و. ده د نړۍ په ګوټ ګوټ کې د افغانستان د لانجې په هکله په غونډو کې لکه د استانبول، توکیو، اسلامي اسیا ، یونسکو، اهوس او تاشکند په کنفرانسونو کې ګډون وکړ او بیانیې یې ورکړې. ده د استانبول په سیمینار کې چې د ۲۰۰۷ کال د جولایې د میاشتې د۱۱-۱۳ نېټه دایر شوی و او د افغان مطالعاتو امریکایي موسسې او د پاکستان د مطالعاتو امریکایي موسسې له خوا تنظیم شوی و خپله وینا «د ډیورنډ کرښه، تاریخ، پایلې او راتلونکې» تر سر لیک لاندې وړاندې کړه. ده د توکیو په کنفرانس کې، چې د جاپان د بهرنیو چارو وزارت له خوا د افغانستان په اړه جوړ شوی و، وینا وکړه. کاکړ د اسلامي اسیا په کنفرانس کې چې په ۱۹۹۵ د اګست په میاشت کې د امریکې د جنګ د پوهنځي د بین المللي مطالعاتو او ستراتیژیک پروګرام له خوا جوړ شوی و خپله وینا وړاندې کړه. کاکړ د یونسکو په کنفرانس کې، چې په کابل کې په ۱۹۷۱ کال کې د کوشاني دورې په اړه جوړ شوی و، خپله وینا واورله. ده د ډنمارک د اهوس د ښار په کنفرانس کې د هندوکش د کلتور په اړه د موزګارد موزیم له خوا دایر شوی و برخه واخېسته. ده په ۱۹۵۸ کال کې د تاشکند «دافریقایي او اسیایي کنفرانس»کې ونډه واخېسته. ده همدارنګه د هېواد نه د باندې په افغاني او نورو خپرونو کې د افغانستان د کشالې په هکله لیکنې وکړې.

د کاکړ بل اثر چې «افغانستان، د داخلي سیاسي انکشافاتو بیان، ۱۸۸۶-۱۸۸۰» نومیږي په ۱۹۷۱ کال کې د لاهور عرفاني موسسې له خوا په انګلیسي ژبه خپور شو. د نوموړي بل اثر چې «د افغانستان په باب د ژینو جوړه» نومیږي په ۱۹۸۸ کال کې د وفا له خوا په پېښور کې چاپ شو. د کاکړ بل کتاب چې «جنګ دوم افغان-انګلیس» نومیږي د افغانستان اسلامي ملي محاذ له خوا په ۱۹۸۹ کال کې په پېښور کې چاپ شو. دغه اثر د سید نظیم سیدي او مجیب الرحمن امیري له خوا په پښتو اړول شوی او په لندن کې د افغان لیکوالو کلتوري ټولنې له خوا په ۲۰۰۸ کال کې خپور شو. ده په ۱۹۹۰ کال کې «افغانان د شپږ شپېتم کال په پسرلي کې له روسانو سره د جنګ په حال کې» لیکلی، چې د سپین غر د کتاب چاپولو ټولنې له خوا په جرمني کې خپور شو.

کاکړ په ۱۹۹۵ کال کې په انګلیسي ژبه «افغانستان، شوروي یرغل او د افغانو ځواب» کتاب بشپړ کړ چې د کالیفورنیا پوهنتون له خوا خپور شو. نوموړي وروسته یو بل اثر چې «رڼا او دفاع» نومیږي تدوین کړ چې په ۱۹۹۹ کې د ساپي د پښتو څېړنو او پراختیا مرکز له خوا په پېښور کې چاپ شو. ده په ۲۰۰۵ کال «طالبان او اسلامي بنسټ پالنه» او بیا د «باچا امان الله واکمنۍ ته یوه نوې کتنه» کتابونه ولیکل چې د افغانستان کلتوري ټولنې له خوا چاپ شول. په ۲۰۰۶ کال کې د ده یو بل مهم اثر «د افغانستان سیاسي او ډیپلوماتیکي تاریخ» په انګلیسي ژبه په هالنډ کې خپور شو چې اوس محترم سلیمي په پښتو ژباړلی او د چاپ لاندې دی.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

په ۲۰۰۷ کال کې د کاکړ له خوا د هومر بالابانس لیکنه: «د سقراط، افلاتون، ارسطو، اپیکور او زینو په نظر ښه انسان» د انګلیسي نه په پښتو وژباړله او د افغانستان د کلتوري ټولنې له خوا چاپ شوه. همدارنګه ده د انګلیسي نه د محمود طرزي خاطرې په پښتو و ژباړلې چې د افغانستان د کلتوري ټولنې له خوا خپرې شوې.
په ۲۰۰۹ کال کې د ده بل اثر «د سرطان کودتا د افغانستان د اوږدې بې ثباتۍ پیلامه» د افغانستان کلتوري ټولنې له خوا خپور شو. په ۲۰۱۰ کال کې د کاکړ دوه نور آثار: «زما غوره لیکنې» او «د ثور کودتا او د هغې ژورې پایلې» د افغانستان د کلتوري ټولنې له خوا خپاره شول. د نوموړي بل کتاب چې «پښتون، افغان، افغانستان» نومیږي په ۲۰۱۱ کال کې د افغانستان د کلتوري ټولنې له خوا چاپ شو.
د پوهاند ډاکټر کاکړ بل اثر چې «د افغان-شوروي جګړه» نومیږي د «کاکړ تاریخي علمي بنسټ» له خوا په ۲۰۱۵ کال کې خپور شو. د نوموړي دوې ژباړې: «جنګ او زموږ نړۍ» د جان کیګن لیکنه او «د انسانتوب په اړه د اخلاق پوهنې پرنسپونه» د اندروس ورګا لیکنه د کاکړ تاریخي-علمي بنسټ له خوا په ۲۰۱۵ کال کې چاپ شوې دي.
کاکړ همدارنګه یو لږ مقالې چې په انګریزي ژبه لیکلې او په بېلا بېلو خپرونو کې چاپ شوې دي. د هغو د جملې نه د ده څلور لندې لیکنې: د افغان-شوروي جنګ، د معاصر افغانستان لنډ تاریخ، طالبان او کابل په نومونو د معاصرې نړۍ د اکسفورد دایرته المعارف په لومړي، څلورم او اووم ټوکونو کې د اکسفورد پوهنتون له خوا په ۲۰۰۸ کال کې خپرې شوې دي. د کاکړ بله لیکنه چې د افغانستان د اساسي قانون تاریخ نومیږي په ۱۹۹۲ کال کې د ایرانیکا دایراته المعارف په لومړي ټوک کې د کولمبیا پوهنتون په نیویارک کې خپره کړې ده. همدارنګه د نوموړي یوه بله لیکنه چې «منځنۍ اسیا، د یوې سرپټې سیمې پرانېستل کېدلو پیل» په نوم یادیږي په انګیسي کښلې او په ۱۹۹۳ کال کې د وفا له خوا خپره شوه. د نوموړي بله لیکنه چې «ایا دوی د افغانستان کشاله هوارولی شي؟» په ۱۹۸۸ کال کې په نیویارک کې په وال ستریټ ژورنال کې نشر شوه. د ده بله لیکنه چې «په ۱۹۷۳ کې د افغان پاچایي نسکورېدل» نومیږي په ۱۹۷۸ کال کې د منځني ختیځ د مطالعاتو بین المللي ژورنال په نهمه شماره کې خپره شوې ده. بله مقاله یې چې «د افغانستان د هزاره ګانو ایلېدل» نومیږي په ۱۹۷۳ کال کې په نیویارک کې د اسیا ټولنې له خوا خپره شوه. د ده بله لیکنه چې «د معاصر افغانستان د تاریخ میلانونه» نومیږي د لویې دوېرې او لنین البرت له خوا په تنظیم شوي کتاب کې «افغانستان په ۱۹۷۰ لسیزې کې» د پریګر موسسې له خوا په ۱۹۷۳ کال کې خپره شوه.
د افغانستان بېرته متحد کېدل ۱۸۸۰-۱۸۸۴ په نوم د ده لیکنه په ۱۹۷۰ کال کې د افغانستان د تاریخ ټولنې د افغانستان مجله کې خپره کړه.
کاکړ د ننه په هېواد کې او هم د هېواد نه د باندې په پښتو او پارسو کې د افغان چلوونکو په ورځپاڼو او مجلو کې د روانو او تاریخي موضوع ګانو په اړه ډېرې لیکنې خپرې شوې دي چې یو شمېر یې د ده په هغه کتاب کې چې «زما غوره لیکنې» نومیږي را غونډې شوې دي او یو شمېر یې راټولې شوې نه دي باید راټولې او د یوه کتاب په بڼه خپرې شي. د ده څلور مهمې مقالې چې «د ډیورنډ توافق لیک باید ډېر د مخه باطل اعلان شوی وای»، «افغانستان، پاکستان او پښتونستان»، «پښتانه او د ډیورنډ توافق لیک» او «د ډیورنډ توافق لیک ته یوه وروستۍ کتنه» د هغو مقالو په ټولګه کې چې د «ډیورنډ د واحد ملت د بیلتون کرښه» نومیږي چې په ۲۰۰۷ کال کې د افغانستان د کلتوري ټولنې له خوا چاپ شوې، خپرې شوې دي. دا مقالې د لپه په نوم درې میاشتنۍ مجالې کې هم خپرې شوې دي.
نوموړی یو شمېر غیر اکاډمیک فعالیتونه کړي چې د ځینو نه یې لنډه یادونه کوو:
کاکړ د۱۹۹۹ راهیسې د افغان کلتوري ټولنې غړی و.
د ۱۹۹۴-۱۹۹۰ د افغانستان لپاره د یوه تمثیلي حکومت حرکت چې په لاس انجلس کې جوړ شوی و موسس غړی و.
۱۹۸۷-۱۹۸۲ کې د څرخي پله په بندیتون کې د بندي کېدو له کبله د بین المللي عفوې د سازمان له خوا «د وجدان بندي» اعلان شو.
نوموړی د افغانستان د استادانو او محصلانو د اتحادیې موسس غړی و، چې د شوروي د یرغل نه تر ۱۹۸۲ کال پورې په کابل کې د شورویانو او د کارمل مزدور حکومت پر ضد پټه مبارزه پر مخ بیوله، موسس غړی و.
ده د ازاد ژورنالېست، څېړونکي او ویناکونکي په توګه د بي بي سي راډیو لپاره په پښتو او دری کې لیکنې او ویناوې برابرولې چې هغه بیا په افغانستان راډیو کې خپرېدې. په دغه لړ کې ده د انګرېزي ژبې د زده کړې لپاره ۱۵۰ درسونه په دری تیار کړي و .
د ۱۹۵۲-۱۹۵۰ په کابل کې د امریکې د کتابتون معلوماتي سرویس د چلوونکي مرستیال و او په دغه مهال یې انګرېزي ژبې کورسونو کې افغان زده کړیالو ته انګلیسي درسونه ورکول.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

د کاکړ مېرمن مریم هم د دغه بېجوړې او وتلي تاریخ پوه تر شا ولاړه وه او د ده په بریالیتوب کې یې ونډه درلوده. کاکړ دوه زامن او درې لونه لري. مشر زوی یې کاوون کاکړ او کشر زوی یې سباوون کاکړ نومیږي. د کاکړ لونې پلوشه کاکړ، وړمه کاکړ او خواږه کاکړ نومیږي.

پای

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ